

Spoštovane tovarišice in tovariši

Spoštovani vsi zbrani

Tradicionalni 10 pohod iz Dolenje v Gorenjo Trebušo poteka letos. Pohod ali morebiti še primernejše povedano obeležitev pomembnih dogodkov iz naše narodove zgodovine, za katere sem prepričan, da jih vsi dobromisleči in zavedni Slovenci ne smemo nikoli pozabiti. Preveč in usodno so bili namreč pomembni za obstoj slovenskega naroda, ne samo na Primorskem, temveč povsod tam, kjer Slovenci živijo tudi v zamejstvu. Še danes skoraj 80 let po drugi svetovni vojni namreč v našem zamejstvu, najsi bo to v Italiji ali Avstriji živijo zavedni Slovenci, ki mnogokrat še bolj goreče in z večjim spoštovanjem obeležujejo in spoštujejo pridobitve narodno osvobodilne borbe kot mi v matični domovini. Žal so ostali izven meja naše matične domovine. Ne samo Slovenci tudi Italijani in tudi Avstrijci so se združili v skupno fronto v boju zoper največje zlo 20 stoletja nacizem in fašizem. Seveda spoštovane in spoštovani nisem pozabil na veličasten boj vseh jugoslovanskih narodov v drugi svetovni vojni in seveda na vključenost v ta boj vseh zavezniških držav. Verjetno nisem tisti, ki bi sodil, vendar sem osebno trdno prepričan, da bi na obeležitev, kot je današnja morali biti povabljeni vsi tisti, ki so sodelovali v partizanskem gibanju, in ga spoštujejo. Mnogi njihovi rojaki so v teh bojih izgubili življenja.

Spoštovane in spoštovani

Danes smo se zbrali na tem mestu, da bi obudili spomin na ustanovitev ene največje, najbolj legendarne in za nas Primorce tudi najpomembnejše partizanske enote. Vsako to mojo trditev bi lahko do potankosti razlagal, pa bi trajalo preveč časa. Zgodovinopisje je o tej legendarni enoti, ko govorimo o 9. korpusu že povedalo. Prav gotovo je potrebno nekaj povedati tudi o okoliščinah ustanovitve 9. korpusa, kot enote, ki je borbeno deloval na celotnem zahodnem delu Slovenije, torej na Primorskem in Gorenjskem. Ena izmed pomembnejših okoliščin takratnega časa je bila kapitulacija Italije, septembra 1943. Takoj po kapitulaciji Italije je bil ustanovljen Narodno osvobodilni svet za Primorsko. Sledil je odlok vrhovnega plenuma OF septembra 1943, ki je v tem odloku zapisal citiram ; *»Vrhovni plenum Osvobodilne fronte slovenskega naroda izpolnjuje temeljno, iz naravnih in zgodovinskih pravic izhajajočo zahtevo slovenskega naroda ter proglašča priključitev slovenskega Primorja svobodni in združeni Sloveniji v svobodni in demokratični Jugoslaviji«.*

Odlok o priključitvi je nato oktobra potrdil še Kočevski zbor odposlancev slovenskega naroda in tudi AVNOJ na njegovem drugem zasedanju.

13. decembra 1943 je vrhovni poveljnik maršal Tito popisal ukaz o ustanovitvi te za takratne čase velike partizanske enote. Točna številčnost korpusa ni še povsem ugotovljena vsaj sam podatka nisem zasledil lahko pa okvirno povemo, da sta 30 in 31 divizija šteli vsaka po približno 2000 bork in borcev. Korpus je imel tudi še druge pridodane enote kot recimo divizija Garibaldi s temi brigadami, nekaj odredov, tudi mornariškega, pa 2. alitilerijska divizijona vse do partizanke bolnišnice Franja in Pavla. Tiste, ki vas to področje naše zgodovine zanima si boste lahko podrobne podatke o borbeni poti in vsem ostalem lahko prebrali v številnih knjigah. Popolna vojaška in tudi civilna oblast je bila organizirana na območju delovanja korpusa.

Tu na spominski tabli boste zasledili drugi datum ustanovitve, seveda je pošta takrat potovala malo drugače kot sedaj. In poveljstvo takratne 3. operativne cone imenovane tudi Alpska, ki ji je poveljeval Lado Ambrožič Novljan je tu v tej hiši prejelo ukaz o ustanovitvi. Novljan pa je bil imenovan za prvega poveljnika 9. korpusa.

Leto 2023 je Vlada na predlog ministrstva za kulturo razglasilo za leto pesnika Karla Destovnika Kajuha. Številne prireditve so se odvijale že to leto, ko obeležujemo 80 let Kajuhovega rojstva, ki je padel kot partizan 22 februarja 1944 star komaj 22 let in je bil proglašen za narodnega heroja. To vam govorim zato, ker pogosto na to obeležitev prihajajo tudi veterani, ki negujejo spomin na 14 divizijo, katere borec je bil tudi Kajuh. V pesmi Zakaj, tovariš je Kajuh zapisal:

Zakaj, tovariš, si roké razpel,
kdo v tebi je vihar razvnel,
zakaj, čemu si k nam prišel?

Vasi so nam požgali,
otroke so poklali
in matere pregnali,
pa naj bi mirovali?

Nikdar ...
Mrtvakov krik
razpreza se po nas
in malodušje je prevpil
otrok zaklanih glas,
nasilje prelevilo
je obraz.

Zato prišel sem jaz med vas,
ki vam upor edini je ukaz!

In takih, ki so upor razumeli kot edino možnost za preživetje slovenskega naroda je bilo med Slovenci veliko, ne samo med preprostimi ljudmi, tudi med izobraženci, intelektualci pesniki in pisatelji, na primorskem tudi med duhovniki.

Še ena zgodba, ki zadeva 9 korpus na ustanovitev katerega se spominjamo danes. To je zgodba narodnega heroja Ivana Turšiča Iztoka tudi ta je bil rojen tako kot Kajuh, leta 1922 in je prav tako kot Kajuh padel 1944 leta star torej komaj 22 let. Iztok je bil star 22 let, ko poveljeval 30 diviziji, torej več kot 2000 borkam in borcem. Smrtno zadet potem, ko je bil že večkrat ranjen je umrl potem, ko je naletel na sovražnikovo zasedo Lokvah 29. julija 1944. Tri dni zatem so ga z vojaškimi častmi in tudi z vsemi cerkvenimi častmi ki jih je opravil župnik Albin Bratina pokopali na Otlici nad Ajdovščino.

Vse te zgodbe, in veliko jih je demantirajo vse tiste, ki se še vedno ne morejo sprijazniti z dejstvom, da je bil narodno osvobodilni boj, boj velike večine Slovencev in Slovencev za narodov obstoj. Nekateri tega niso razumeli in so se, recimo zavedeni s strani nekaterih lažnih pridigarjev pridružili zločinski SS organizaciji.

Ali kot je zapisal duhovnik in pisatelj Fran Saleški Finžgar citiram: »Rajši so sprejeli orožje, obleko in denar od okupatorjev za boj zoper lastne brate Slovence. To je v slovenski zgodovini najbridkejši črni madež, ki ga noben izgovor ne more izbrisati«.

Bližajo se prazniki, naj vam in vašim najdražjim zaželim prijetne božične praznike, ter veliko zdravja in vse dobro v prihajajočem letu.

Hvala ker ste me poslušali.

Gorenja Trebuša 17.12.2022